
ΜΕΡΤΖΑΝΗ
το δάκρυ της Θράκης
ΜΑΡΘΑ ΠΑΤΛΑΚΟΥΤΖΑ
ΜΙΑ ΑΛΗΘΙΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ
ΕΞΗ
ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΤΙΤΛΟΣ: Μερτζανή, το δάκρυ της Θράκης
ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ: Μάρθα Πατλάκουτζα
ΣΕΙΡΑ: Ελληνική λογοτεχνία
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ - ΔΙΟΡΘΩΣΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ: Ράνια Ζωίδου
ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ: Ράνια Αμολοχίτη
ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ: Εκδόσεις Έξη

Copyright © Μάρθα Πατλάκουτζα
Copyright © 2014 Εκδόσεις Έξη

ISBN: 978-618-81634-0-9

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις της ελληνικής νομοθεσίας (Ν.2121/1993, όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται η κατ' οποιονδήποτε τρόπο ή μέσο (ηλεκτρονικό, μηχανικό ή άλλο) αντιγραφή, φωτοανατύπωση και γενικώς αναπαραγωγή, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση σε οποιαδήποτε μορφή και εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου χωρίς τη γραπτή άδεια του εκδότη.

Εκδόσεις Έξη
Λουίζης Ριανκούρ 13
11523 Αθήνα
Τηλ.: 211 4111078
www.ekdoseiseksi.gr
email: info@ekdoseiseksi.gr
facebook: Εκδόσεις ΕΞΗ

© Μάρθα Πατλάκουτζα / © ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΕΞΗ, Αθήνα 2014

ΜΑΡΘΑ ΠΑΤΛΑΚΟΥΤΖΑ

ΜΕΡΤΖΑΝΗ
ΤΟ ΔΑΚΡΥ ΤΗΣ ΘΡΑΚΗΣ

Εκδόσεις Έξη

© Μάρθα Πατλάκουτζα / © ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΕΞΗ, Αθήνα 2014

Αφιερωμένο
στις γυναίκες της οικογένειάς μου
Μάρθα, Μερτζανή, Κατερίνα, Ευρύκλεια

© Μάρθα Πατλάκουτζα / © ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΕΞΗ, Αθήνα 2014

13 Οκτώβρη 1922

Το ουρλιαχτό του ποταμού καλύπτει τις φωνές των ανθρώπων στην άκρη της όχθης. Ο Έβρος ανταριασμένος παλεύει να ξεπεράσει την ορμή του χρόνου. Η ανάσα του αέρα παγωμένη, όλο και δυναμώνει. Μαυροπούλια πετούν χαμηλά ψάχνοντας για καταφύγιο στα δέντρα. Το λασπωμένο νερό γλείφει τα πόδια της Μερτζανής. Τα γυμνά της πέλματα βουλιάζουν νιώθοντας μια πρωτόγνωρη ζεστασιά. Η ακροποταμιά ρουφά αργά μέσα της το νεαρό μικροκαμωμένο κορίτσι που έχει έρθει από τα ανατολικά της Θράκης αντάμα με εκατοντάδες ανθρώπινες ζωές. Κι όλες στέκουν σκαλωμένες στην άκρη του υγρού θεριού. Η απέναντι πλευρά του ποταμού μοιάζει τόσο κοντά, μα στέκει τόσο, μα τόσο μακρινή και απλησίαστη.

Υπνωτισμένη η Μερτζανή παρατηρεί το άγνωστο με αποτυπωμένο τον τρόμο στο πρόσωπό της. Στέκει ασάλευτη κόντρα στον αγέρα που χορεύει με τα μαλλιά της και ανακατώνει τα σωθικά της. «Πατέρα; Μάνα; Πού είστε;» είναι η κραυγή της ψυχής της. Βγαίνει με δυσκολία. Πόσο καιρό είχε να ακουστεί τόσο εκκωφαντική η φωνή της. Κι όμως κανείς δεν την ακούει, κανείς δεν εί-

© Μάρθα Πατλάκουτζα / © ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΕΞΗ, Αθήνα 2014

ναι δίπλα της πια. Εκτός από τη μικρούλα της αδερφή, την Ταρσή.

Πριν έξι χρόνια είχε χάσει τη μητέρα της. Ήταν τότε μόλις οχτώ χρονών. Τότε, το δικό της σύμπαν ήταν προστατευμένο σ' έναν ουρανό με τον ήλιο να φέγγει στο βλέμμα της και τα αστέρια να φωτίζουν κάθε σημείο στην ψυχή της.

Τώρα κοιτάζει τα πληγιασμένα χέρια της. Από κείνο το βράδυ που έφυγε η μητέρα της, το πνεύμα παλεύει να διώξει το δέρμα της. Παλεύει με το ίδιο της το σώμα. Τα χέρια της ανοίγουν, γεμίζουν σχισμές, ματώνουν κάθε φορά που ο πόνος της καρδιάς της μεγαλώνει. Μέσα από τα μπερδεμένα μαλλιά της σταγόνες κυλούν στον λαιμό της. Προκαλούν ρίγη στη ραχοκοκαλιά της. Τα μελανά χείλη της μισανοίγουν. Βαριά και υγρά τα ρούχα της κολλούν πάνω στο κορμί της. «Κάνει τόσο κρύο εδώ…» ψελλίζει αδύναμα και παραδίνεται σ' ένα ανεξέλεγκτο τρέμουλο.

Πιάνει το στήθος της. Το βάρος επιμένει. Την πονά. Βήχει ξανά και ξανά.

«Μερτζανή, πάρε ανάσα!! Να χαρείς, ανάπνευσε», ικετεύει τον εαυτό της.

«Δε θα αφήσω κανέναν να περάσει!!!» φτάνει το βουητό του ποταμού κοντά της. Μουγκρίζει και το χνότο του μυρίζει σαπίλα. Εκτοξεύει ηδονικά και νέες απειλές: *«Ακούστε με καλά!!! Κανένας μην τολμήσει να με πλησιάσει. Αλλά τέτοια φοβισμένα ανθρωπάκια που είστε… θα πάρετε αυτό που αξίζετε…»*

© Μάρθα Πατλάκουτζα / © ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΕΞΗ, Αθήνα 2014

Σα να την προσέχει για πρώτη φορά ανάμεσα στο πλήθος, σταματά απότομα για λίγα δευτερόλεπτα και η ψυχρή ανάσα του ποταμού περιστρέφεται με ιλιγγιώδη ταχύτητα ολόγυρά της. Ανακατεύει τα μαλλιά της. Η Μερτζανή νιώθει να ζαλίζεται, αλλά βρίσκει το κουράγιο να σταθεί.

«Ποια είσαι εσύ..;» τη ρωτά στο τέλος με ερεβώδη φωνή.

Στο άκουσμα της ερώτησης το νεαρό κορίτσι αναπηδά. Μια παράξενη αίσθηση διατρέχει τη ραχοκοκαλιά του.

«Είμαι η Μερτζανή, το πρώτο παιδί της Μάρθας και του Μαλαματή», του αποκρίνεται με θυμό ορθώνοντας το ταλαιπωρημένο κορμί της. Σφίγγει τις γροθιές της με πείσμα και ξεφυσά. Το λιγοστό σάλιο γλιστράει σαν δηλητήριο στον ξεραμένο της λαιμό.

«Και τι γυρεύει ένα μικρό κορίτσι μόνο μέσα σε αυτό το θλιβερό μπουλούκι; Πώς κατέληξες στην όχθη μου; Εδώ είναι το δικό μου βασίλειο κι εσύ είσαι μια ξένη, μια παρείσακτη, ένα ακόμα ανθρώπινο κουρέλι! Γύρνα πίσω στον τόπο σου!» τη διατάζει αυταρχικά το ποτάμι και αποστρέφει με υπεροψία το θολό του προσωπείο.

«Με… διώξανε! Τι θέλεις από μένα;» του ουρλιάζει μ' όση δύναμη φυλάνε ακόμη τα πνεμόνια της. «Άφησέ με κι εσύ ήσυχη! Τι σου έκανα και με εκδικείσαι; Δεν το ήθελα! Δεν το ζήτησα! Όλους μας ξερίζωσαν από τον τόπο μας. Όμως δεν είμαστε κουρέλια κανενός. Είμαστε άνθρωποι με σώμα και ψυχή!!!» Για λίγο η λαλιά της

© Μάρθα Πατλάκουτζα / © ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΕΞΗ, Αθήνα 2014

χαμηλώνει και σοβαρεύει παράξενα. Τα μάτια της λάμπουν από έξαψη. «Δε σε φοβάμαι. Δεν έχω να χάσω τίποτα πια…»

«Είστε καταδικασμένοι…» της ψιθυρίζει η φωνή του ποταμού στο αυτί και χάνεται στις πυκνές θεόρατες καλαμιές αφήνοντας πίσω του το υγρό παγωμένο του χνότο.

Η Μερτζανή κοιτάζει πίσω στην ανατολή. Στον τόπο της. Τα μάτια της τσούζουν και ο αγέρας δυναμώνει. Κάνει το πρόσωπό της να καίει. Η μουντάδα του ουρανού κάνει το ποτάμι να σκοτεινιάσει. Η ματιά της περπατά λυπημένη στη λάσπη, στα κάρα, στους ανθρώπους. Δειλά ανηφορίζει στον πέρα ορίζοντα, στο βαθύ πράσινο της πεδιάδας, στις ρίζες της. Τα σύννεφα αρχίζουν να κινούνται με μεγάλη ταχύτητα. Βαραίνει ο ουρανός από καημούς και πίκρα. Αστράφτει ανατολικά. Ο αχός του μπουμπουνητού τραντάζει τη γη. Για να ακολουθήσει κι άλλος. Και μετά κι άλλος.

Άδικη είσαι ζωή, να το ξέρεις. Μου πήρες τα πάντα. Είσαι ευχαριστημένη; συλλογιέται συνοφρυωμένη η Μερτζανή. *Πρόσφυγες γινήκαμε… Αφήσαμε τα σπίτια μας για να σωθούμε από τον Τούρκο. Δεν μας έμεινε τίποτα. Μόνο αυτή η αναπνοή,* συνεχίζει γεμάτη πόνο. Σκύβει το κεφάλι της και παραδίνεται στο δάκρυ του ποταμού.

Το 1922 είναι η χρονιά που ανέτρεψε τις ζωές χιλιάδων ανθρώπων κι έφερε τη μεγάλη φυγή της ράτσας της. Η διαταγή της εκκένωσης της Θράκης ήταν ξεκά-

© Μάρθα Πατλάκουτζα / © ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΕΞΗ, Αθήνα 2014

θαρη και επιτακτική. Όλοι οι Έλληνες έπρεπε να εγκαταλείψουν τα σπίτια τους και τη γη τους μέσα σε λίγες μέρες.

«Φύγετε!!!» τους διέταξαν.

Πάγωσαν.

«Τα μέρια σας τα πήραν οι Τούρκοι», τους είπαν.

Έφυγαν.

Με μια βοϊδάμαξα βαριά φορτωμένη κι ένα κοπάδι με λίγα βουβάλια, οι κόρες του Μαλαματή κίνησαν μόνες προς το άγνωστο. Ήταν τέσσερις του Οκτώβρη όταν άφησαν το χωριό τους. Περπατούσαν για μέρες ακολουθώντας το απέραντο καραβάνι των ξεριζωμένων σε μια πορεία προς τα δυτικά, προς τη μητέρα Ελλάδα, προς τη δική τους γη της Επαγγελίας. Ο πόνος που κουβαλούν λυγίζει τις ψυχές τους. Οι πλάτες τους καμπουριάζουν. Τα πρόσωπά τους θολώνουν. Οι ανάσες τους βγαίνουν βαριές. Τα λόγια είναι λιγοστά και το χαμόγελο ανύπαρκτο.

«Γιατί μας τυραγνάει ο Θιός;» αναρωτιούνται οι φωνές των μεγάλων. Καταριόνται την τύχη τους ανάμεσα σε μακρόσυρτα παιδικά κλαψουρίσματα. Σέρνονται με την έρμη συντροφιά από νεαρά φανταράκια που με σκυφτά πρόσωπα, χλωμά από την αγρύπνια και την κούραση, οπισθοχωρούν ηττημένα, μουσκεμένα, με τσαλακωμένα μούτρα και ρούχα. Ποιος ξέρει από ποια γωνιά της Ελλάδας τα άρπαξαν και τα έριξαν στις όχθες του Έβρου. Αποδεκατισμένοι οι Έλληνες στρατιώτες υπακούν στη διαταγή της οπισθοχώρησης με την κάννη του

© Μάρθα Πατλάκουτζα / © ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΕΞΗ, Αθήνα 2014

ντουφεκιού τους κρεμασμένη στους ώμους. Ο πόλεμος τελείωσε. Το όνειρο για μια Ελλάδα των δυο ηπείρων και των πέντε θαλασσών διαλύθηκε μέσα στις στάχτες της ολοκληρωτικής καταστροφής. Η Μεγάλη Ιδέα χάθηκε μαζί με την πατρίδα τους και χειμώνας βαρύς επικρατεί πια στις ψυχές τους.

Κι ας μοσχοβολά η γης από τα πρωτοβρόχια.

Το φετινό φθινόπωρο έχει έρθει αποφασισμένο να διώξει κάθε ίχνος της κάψας του γαϊδαροκαλόκαιρου. Η βροχή τούς προφταίνει. Μαστιγώνει αλύπητα τη γη και τους ανθρώπους χορεύοντας με την πνοή του ανέμου. Το ράπισμά της επίμονο γεμίζει κάθε σχισμή της γης. Το νερό ξεχειλίζει και ακολουθεί το αρχέγονο ταξίδι του με πυξίδα τη δική του μνήμη.

Πού να πάνε; Πού να βρούνε καταφύγιο; Πίσω τους ο μισερός πόλεμος. Δεν υπάρχει επιστροφή. Το μέτωπο έσπασε, τα στρατεύματα των Τούρκων έχουν καταλάβει τη Μικρασία. Σφαγές παντού. Οι Έλληνες φεύγουν με καράβια ή περνούν στην Πόλη κι από εκεί στην Ανατολική Θράκη.

Σφαλίζει τα χείλη της και παλεύει να φτάσει στην πλάβα,* μα δεν προλαβαίνει να μπει. Μια άλλη οικογένεια έχει πάρει τη σειρά της και τώρα τη βλέπει να κυλά στο ποτάμι και να απομακρύνεται από την όχθη. Το σκαρί κάνει το τελευταίο δρομολόγιο της ημέρας. Ένας άντρας στέκει ορθός στην ξύλινη άκρη του και κρατά τον

* ξύλινη βάρκα χωρίς καρίνα

© Μάρθα Πατλάκουτζα / © ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΕΞΗ, Αθήνα 2014

ζυγό. Οδηγεί με προσοχή το φορτίο στην αντίπερα όχθη. Ο επίπεδος πυθμένας της πλάβας ανυψώνεται κάτω από το ρεύμα του ποταμού. Μοιάζει με χαμένο καρυδότσουφλο που παλεύει με τα κύματα. Οι άντρες βαστούν δυνατά την κουπαστή της βάρκας και οι γυναίκες σφιχταγκαλιάζουν τα παιδιά τους. Παρακαλούν τον Θεό, τους αγίους και το ποτάμι να σηκώσει και το δικό τους φορτίο, γιατί διαφορετικά είναι καταδικασμένοι να βρεθούν στα ορμητικά νερά του αγκαλιάζοντας τον θάνατο.

Ξάφνου με τσιρίδες και φωνές η κοσμούρα υποχωρεί και ανοίγει δρόμο στο κατάμαυρο άλογο που καλπάζει φρενιασμένα κατά μήκος της όχθης. Γυαλίζει το τρίχωμά του και οι οπλές του αστράφτουν. Το μέταλλο στα πέταλα του αλόγου κροταλίζει στα γυαλιστερά βότσαλα και η γη δονείται, καθώς η αφηνιασμένη του πορεία αφρίζει το νερό στην όχθη. Σταγόνες ορμούν κατά πάνω τους σαν φοβισμένα διαμάντια. Κάνουν τους πάντες μούσκεμα τη στιγμή που ο ήλιος πλαγιάζει και βάφει με μαβιές ανταύγειες τον αφρό του ποταμού.

Το άλογο στέκει όρθιο στα δυο πισινά του πόδια και για ένα λεπτό παγώνει ο χρόνος. Ξεφυσά τον αέρα από τα πνευμόνια του. Θεριεύει ο Πήγασος της ψυχής του. Ετοιμάζεται να ανοίξει τα φτερά του για να πετάξει πάνω από τη θλίψη. Θολώνουν τα χνότα του αλόγου στην κρύα ατμόσφαιρα. Γίνονται ένα με την αχλή που κατά κύματα σκεπάζει το ποτάμι. Ο καβαλάρης σφίγγει τα γκέμια και προσπαθεί να κρατηθεί πάνω του. Η όψη του άντρα είναι βουτηγμένη στην αγωνία. Τα χακί ρού-

© Μάρθα Πατλάκουτζα / © ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΕΞΗ, Αθήνα 2014

χα του, μουσκεμένα, έχουν γίνει ένα με το γεροδεμένο ανδρικό κορμί του.

«Ήρεμα, Φλόγα. Ήρεμα, κορίτσι μου…» μιλάει με καθησυχαστική τρυφερή φωνή στη φοράδα του. Σηκώνει το καμουτσίκι του και το στρέφει στον κόσμο κραυγάζοντας: «Πίσω, πίσω ούλοι. Το νερό έρχεται!!! Πίσω, γρήγορα!» δίνει την αυστηρή διαταγή με βροντερή φωνή.

Σε μια επίδειξη απύθμενης κακίας, οι Βούλγαροι τις προηγούμενες μέρες έχουν σπάσει τα αναχώματα στη δική τους γη κι άφησαν λεύτερο το νερό, που τώρα κατεβαίνει ανεξέλεγκτα συμπαρασέρνοντας κούτσουρα, κλαριά, κορμούς δέντρων, χώμα και πέτρες. Τρανοί γδούποι και υγροί συριγμοί κάνουν όλα τα κορμιά να κάνουν ένα βήμα πίσω τρομαγμένα.

«Θεέ μου, βοήθα μας! Είμαστε χαμένοι!» ψελλίζει αδύναμα η Μερτζανή. Σφίγγει δυνατά τις χούφτες της. Το βλέμμα του κοριτσιού πανικόβλητο ψάχνει για διέξοδο. Γαντζώνεται πέρα στον υγρό ορίζοντα σε μια άδεια βάρκα που την έχει παρασύρει το ρεύμα του ποταμού. Σε μια στιγμή η λεπτεπίλεπτη πλώρη βουτά στα βαθιά νερά και το ξύλινο σκαρί χάνεται. Αυτό είναι και το τέλος της. «Πού να πάγω; Τι να κάμω, μάνα μου;» ψελλίζουν τα μελανιασμένα της χείλη.

Παντού αραμπάδες σκεπασμένοι με τσουβάλια και κουρελούδες, άντρες και γυναίκες βρόμικοι φροντίζουν με προσοχή τα λιγοστά υπάρχοντά τους. Έπιπλα είναι παρατημένα στη μέση του πουθενά. Τα ζωντανά έχουν

© Μάρθα Πατλάκουτζα / © ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΕΞΗ, Αθήνα 2014

σκορπίσει ανάμεσα στο πλήθος των ανθρώπων. Πεινασμένα ψάχνουν με τις υγρές μουσούδες τους λίγο χορτάρι για να βοσκήσουν στο λασπωμένο χώμα. Οι μάνες αρπάζουν από τις μασχάλες τα μικρά παιδιά που μυξοκλαίνε. Θέλουν να τα προφυλάξουν κάτω από τη ζεστή αγκάλη τους για να μην τους αρρωστήσουν, να μην τα χάσουν...

Ένα ημίγυμνο αγοράκι κοντά στα τρία, ξεφεύγει και τρέχει ξυπόλυτο να το σκάσει. Η μάνα του το προλαβαίνει και του δίνει δυο δυνατές χεροκωλιές. «Μπρε σκασμένο, δε βλέπ'ς που τσιακτάει;* Έριτι βρουχή!! Θα πουντιάεις' και ύστερα τι θα συ κάμου η χριστιανή;»

Με γυμνά τα πόδια και τα κεφάλια τα μεγαλύτερα παιδιά ξεφεύγουν από την προσοχή γονιών και παππούδων. Τρέχουν και παίζουν με τις χοντρές στάλες της βροχής. Οι μάνες τσιρίζουν, αλλά αυτά δε δίνουν σημασία. Έχουν βρει τον δρόμο τους προς την ξεγνοιασιά και δεν πρόκειται να αφήσουν ούτε λεπτό χαμένο. Και ας το πληρώσουνε μ' ένα γερό ξυλοφόρτωμα.

Οι τελευταίοι άνθρωποι τρέχουν αλαφιασμένοι για να βρουν καταφύγιο κάτω από δέντρα, κάρα και βράχια. Ο καιρός είναι πιασμένος για τα καλά. Η βροχή πέφτει μπαμπάτσκια.** Δάκρυα βροχής ποτισμένα στην αρμύρα των ματιών της κυλούν στο πρόσωπο της Μερτζανής. Με την ανάστροφη του χεριού της τα σκουπίζει βιαστικά.

---

* αστράφτει

** δυνατή

© Μάρθα Πατλάκουτζα / © ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΕΞΗ, Αθήνα 2014

Ένας μισερός γεράκος με μπαμπακένια μαλλιά και οργωμένο από τα βάσανα πρόσωπο πλησιάζει κουτσαίνοντας. Βγάζει την τραγιάσκα από το κεφάλι του, την τινάζει από τα νερά και την ξαναφορά σαν να είναι στεγνή και ο ήλιος του καίει το ρυτιδιασμένο του μούτρο. Με αργές κινήσεις βγάζει από τον ντουρβά του ένα κατακόκκινο μακρόστενο κιλίμι. Στο μικρό υψωματάκι από πέτρες κάθεται σαν ζώο που έχει παντού λαβωματιές. Ατενίζει με στωικότητα το ποτάμι. Η ματιά του χάνεται στον δικό του κόσμο.

Οι φαντάροι στήνουν βιαστικά αυτοσχέδιες σκηνές, στηρίζοντας ένα καραβόπανο σε τέσσερα ξύλα. Το τεντώνουν με τριχιές και παλεύουν να ανάψουν φωτιές με το τσακμάκι. Μάταια όμως. Τα βρεγμένα ξύλα καταπίνουν τις σπίθες, φτύνοντας κύματα χλωμού καπνού.

«Άναψι, μπρε σκασμένου!!! Θα την αρπάτσουμι την πούντα!! Δεν την εγλιτώνουμι, Παρασκευά», αντηχεί η γκρινιάρικη φωνή ενός φαντάρου πάνω από τα στοιβαγμένα ξερόκλαδα.

Με βιαστικές κινήσεις η Μερτζανή λύνει τα βόδια που σέρνουν την βοϊδάμαξα του πατέρα της. Αρπάζει το ντελικάτο χέρι της Ταρσούς, της μικρής αδερφής της και σπρώχνει το παγωμένο κορμάκι της κάτω από τη βοϊδάμαξα. Η μκρούλα πειθήνια υπακούει, με τα μάτια της να γυαλίζουν από τον πυρετό. Τα ξύλα τρίζουν καθώς η μεγαλύτερη αδερφή καρτσαπαλώνει* πάνω στο κάρο και

* σκαρφαλώνει

© Μάρθα Πατλάκουτζα / © ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΕΞΗ, Αθήνα 2014

ψάχνει στον πάτο του για το πιο στεγνό στρωσίδι. Με τα δάχτυλά της ψαχουλεύει επίμονα. Κάτω από έναν βαρύ όγκο με ρούχα νιώθει κάτι στεγνό και ζεστό. Χωρίς δεύτερη σκέψη τα χέρια της το σφίγγουν δυνατά και το τραβά με όση δύναμη της έχει απομείνει. Αυτό αντιστέκεται. Με μια απότομη κίνηση πέφτει ανάσκελα πάνω στα τσουβάλια με το καλαμπόκι κρατώντας στα μελανιασμένα δάχτυλά της ένα μικρό σκούρο μπλε στρωσίδι, το πρώτο που είχε υφάνει η μάνα τους στον αργαλειό για την προίκα της πρωτότοκης θυγατέρας της.

Η βροχή την κυνηγάει σε κάθε της κίνηση. Το τινάζει βιαστικά και το κουλουριάζει κάτω από τη μασχάλη της. Με ένα σάλτο βρίσκεται ανάμεσα στις λάσπες, δίπλα στη μεγάλη στρόγγυλη ρόδα. Ένα βογκητό πόνου ξεφεύγει από τα χείλη της, καθώς στραμπουλά τον αριστερό της αστράγαλο. Στηρίζεται από τα ξύλα και σφίγγει τα δόντια της για να μην τσιρίξει από τον πόνο. Σκυφτή, χώνεται κάτω από το κάρο και τυλίγει σφιχτά με το βαρύ ύφασμα την αδερφή της. Το αδύνατο κορμάκι της Ταρσής τρέμει. Βαριανασαίνει. Είναι μόνο δώδεκα χρονών. Τα χέρια της είναι παγωμένα και το μέτωπό της ζεματάει. Τα άλλοτε μεταξένια μαλλιά της στο χρώμα της σκουριάς κρέμονται τώρα λιγδιασμένα από την απλυσιά. Ξεραμένη η ανάσα της μικρότερης έχει την οσμή της αρρώστιας. Η αθωότητα της ψυχής της είναι ζωγραφισμένη με μελένια χρώματα στις ίριδες των ματιών της. Τώρα όμως, μισανοίγουν κάτω από τις κατάμαυρες πυκνές βλεφαρίδες και μοιάζουν να πυρώνουν επικίνδυνα.

© Μάρθα Πατλάκουτζα / © ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΕΞΗ, Αθήνα 2014

Όπως και της μάνας τους λίγο πριν πεθάνει…

«Μαμά μ', μη με στέλνεις στο σχολειό. Τα παιδιά με κοροϊδεύουν που δεν έμαθα ακόμα να διαβάζω… Μανούλα μου, η δασκάλα είναι κακιά κι άσχημη… μη μάνα μ'!!» παραμιλά η Ταρσή και ταξιδεύει στο χθες.

Τα χνότα των βουβαλιών ζεσταίνουν τις πλάτες των κοριτσιών. Τα μεγάλα ζώα κουρασμένα παραδίνονται χάμω στη βρεμένη γη. Τα ρυάκια της βροχής σέρνονται σαν οχιές ανάμεσά τους, ενώ τα βατράχια φλύαρα σχολιάζουν τα παράξενα όντα που επισκέφτηκαν και σήμερα τον τόπο τους. Η μυρωδιά του νοτισμένου πεύκου θυμίζει το χωριό τους και οι αδερφούλες κουρνιάζουν σαν πουλιά κυνηγημένα.

«Άραγε θα πρόλαβε να στοιβάξει στην αποθήκη το κάρβουνο που του έφερε ο Αλή ή θα το άφηκε έξω στη βροχή;» ρωτά ξαφνικά την Ταρσή κι εκείνη νεύει ασυναίσθητα καταφατικά. Ακούγεται αδύναμα η λαλιά της μικρότερης «…μπαμπάς μας ξεύρει…»

Λογική και παράνοια μπλέκουν στον νου της Μερτζανής. Μαλώνει τον εαυτό της για την ηλιθία απορία της. Τι αξία έχει για αυτές πια το κάρβουνο; Και αυτό, μαζί με ό,τι αγαπούσανε πιο πολύ, το αφήκανε πίσω τους.

«Ο πατέρας θα πρόλαβε να φύγει;» αναρωτιέται η Μερτζανή και ατενίζει τον σκοτεινό μανδύα του ουρανού. «Σε ό,τι μου ζητούσες πατέρα υπάκουγα τυφλά. Ίσως έτσι να κατάφερνα να σε κάνω να με αγαπήσεις, να σε κάνω να γίνεις ο πατέρας μου. Έψαχνα να βρω πού

© Μάρθα Πατλάκουτζα / © ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΕΞΗ, Αθήνα 2014

έσφαλα. Γιατί πέθανε η μάνα; Γιατί έφερες την ξένη γυναίκα στο σπίτι μας; Ήθελες να είμαι αλλιώς; Γιατί μας έδιωξες; Γιατί μπαμπά;» παραμιλάει και την κυριεύει το παράπονο. Λυγμοί τραντάζουν το κορμί του κοριτσιού με τα μεγάλα μαύρα μάτια. Στον νου της έρχεται η εικόνα της μάνας μέσα από το οβάλ ασημένιο καθρεφτάκι της. Η Μερτζανή το κουβαλά μαζί της, δεμένο σφιχτά στον κόρφο της. *Μόνο αυτό μου έμεινε από σένα. Μου λείπεις, μανούλα, γιατί μας άφησες; Θύμωσες μαζί μου, γι' αυτό πέθανες;*

Μετρά τις επιλογές κοιτάζοντας τα κιτρινισμένα νύχια της. Δεν μπορεί να γυρίσει πίσω. Τι έχει όμως απομείνει από το παρελθόν; Οι γέφυρες με το χθες έχουν κοπεί. Μόνο ο δρόμος μπροστά υπάρχει και αυτόν πρέπει να ακολουθήσει μαζί με τους υπόλοιπους.

Πώς χάνει τα φτερά της η ψυχή; Με ένα μακροβούτι στην άβυσσο της θλίψης. Σφίγγει τη χούφτα της. Μέσα σε αυτή είναι κλεισμένες οι τσαλακωμένες φτερούγες, αυτό που απέμεινε από το πέταγμα των παιδικών της χρόνων στα σιωπηλά βουνά. *Θα το ξεπεράσεις κι αυτό το εμπόδιο,* προστάζει τον εαυτό της. Το είχε υποσχεθεί του πατέρα. *«Μερτζανή, τον νου σου!»* η φωνή του αντηχεί αυστηρή στο κουρασμένο της μυαλό. «Θα περιμένω να έρτει η σειρά μου. Θα τα καταφέρω να περάσω απέναντι… Πρέπει να τα καταφέρω!» ψελλίζει σιγανά το νεαρό κορίτσι και νιώθει σουβλιές αγωνίας να τρυπούν την καρδιά της. *«Μη φοβάσαι, Μερτζανή…»* είναι η φωνή της μάνας που έχει απελπισμένα ανάγκη να

© Μάρθα Πατλάκουτζα / © ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΕΞΗ, Αθήνα 2014

ακούσει. «Μου λείπεις μάνα!! Μου λείπεις όσο τίποτα άλλο…» ψελλίζει σιγανά.

«Σου το είπα, Αποστολία μ'. Η βάρκα πάει σα χελώνα και η κοσμούρα ατελείωτη… Θα περιμένουμε μέρες ακόμα. Τρισκατάρατοι, ανάθεμά τους, που μας έφτασαν σε αυτό το χάλι οι Τουρκαλάδες», ακούει την ηλικιωμένη γυναίκα ένα μέτρο παραπέρα να λέει στο μικρό κορίτσι με το συνηθισμένο πρόσωπο. Στέκεται σεμνά και ήσυχα σιμά στη γριούλα. Είναι στην ίδια ηλικία με τη Μερτζανή. Σε κάθε λέξη της η γριά κοπανά το στήθος της με τη χούφτα της, ίσως για να μη σταματήσει η γέρικη καρδιά της να χτυπά.

«Τέτη,* άκουσα άλλους να λένε πως περιμένουν ακόμα και τρεις και τέσσερις μέρες για να φορτώσουν το βιος τους και να περάσουν το ποτάμι. Έπεσε και ξύλο, χώρια τα λόγια τα κακά… φτου, φτου… και μόνο που τα σκέφτομαι παίρνω αμαρτία», της αποκρίνεται το γλυκό κουρτσούδι.

«Ανάθεμά τους, ανάθεμα τη φυλή τους για το κακό που κάμουν, οι αντίχριστοι! Τα σκυλιά τα αγαρηνά!» συνεχίζει με θυμό η γιαγιούλα.

«Θυμάσαι τα δίδυμα της κυρα-Ζηνοβίας από τον κάτω μαχαλά; Χθες την έβαναν στη βάρκα με το ζόρι, σχεδόν μισότρελη. Είχε χάσει πριν τρεις μέρες τα δίδυμα μέσα στον ύπνο της. Άλλοι λένε πως τα πλάκωσε στον ύπνο της και άλλοι πως της έπεσαν από το κάρο τη μέ-

* θεία

© Μάρθα Πατλάκουτζα / © ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΕΞΗ, Αθήνα 2014

ρα και χαμπάρι δεν πήρε», συνεχίζει η νεαρή κοπέλα.

«Ήμαρτον, Παναγιά μου. Ήμαρτον, τι συφορά τη βρήκε την κακόμοιρη!» λέει πανιάζοντας η γριούλα και σταυροκοπιέται δίχως σταματημό.

Τον νου μου στην Ταρσώ! Ανασαλεύει κι αφήνει από την αγκαλιά της τη μικρή. *Να μην τη χάσω!* διατάζει τον εαυτό της. Τραβά την τριχιά που κρέμεται από τον αραμπά τους και τη δένει γύρω από το λεπτό κορμάκι της αδερφής της. Με δυο κόμπους τη δένει γύρω από τη μέση της, σ' έναν αυτοσχέδιο ομφάλιο λώρο που θα τις κρατήσει όσο χρειαστεί ενωμένες. Την κρατάει σφιχτά πάνω της για να ακούει την αναπνοή της Ταρσούς.

Πνιχτός ο ήχος που ακούγεται από την κοιλιά της Μερτζανής. Την κάνει να διπλωθεί από τον πόνο. Έχουνε να βάλουνε κάτι στο στόμα τους από χθες το βράδυ, που φάγανε το τελευταίο τσαμπί σταφύλι με τις ξινισμένες ρώγες. Δεν τις πείραξε η ξινίλα και η μυρωδιά μούχλας την ώρα που το τρώγανε, όμως από κείνη τη στιγμή κι έπειτα τα σωθικά της Ταρσούς ανακατεύονται συνέχεια.

«Θα μας φτάσουν οι Τούρκοι, παπά μου; Άραγε θα προλάβουμε να περάσουμε απέναντι; Τι θα απογίνουμε, Παναγιά μου; Τι κακό είναι αυτό που μας βρήκε! Πώς άλλαξαν έτσι τα πράματα;! Σαν αδέρφια ζούσαμε και τώρα γίνηκαν οι χειρότεροι οχτροί μας! Χριστέ μου, τι άλλο θα ιδιούμε!» αναρωτιέται παραδίπλα της η παπαδιά, την ώρα που βγάζει το τσεμπέρι της και το τινάζει για να το στρώσει άδετο στο κεφάλι της. Το αναψοκοκκινισμέ-

© Μάρθα Πατλάκουτζα / © ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΕΞΗ, Αθήνα 2014

νο της πρόσωπο είναι γεμάτο ζάρες ανησυχίας. Αν και δεν είναι μεγάλη σε ηλικία, ο διωγμός τη δείχνει πάνω από εκατό χρονών.

«Έχει ο Θεός, παπαδιά. Μη χάνεις το θάρρος σου. Ό,τι έγινε στη Σμύρνη δε θα γίνει κι εδώ. Όλα για τους ανθρώπους είναι. Καλά και άσχημα», της αποκρίνεται ο άντρας της κοφτά. Με τα μακριά του δάχτυλα ψηλαφίζει στο στήθος του για τον κρυμμένο σταυρό του. «Βασιλεύ Ουράνιε, Παράκλητε, το πνεύμα της αληθείας, ο παντα-χού παρών και τα πάντα πληρών…» αρχίζει να προσεύ-χεται σκυφτός. Η φωνή του λυγίζει με τις λέξεις «…και σώσον, Αγαθέ, τας ψυχάς ημών. Αμήν», ψιθυρίζει και σφραγίζει τα βλέφαρα.

Η βροχή παίρνει να κόβει. Μερικές στάλες φτάνουν καθυστερημένες κυνηγώντας τα βαριά σύννεφα και απο-μακρύνονται. Η νύχτα πλησιάζει με γρήγορες δρασκε-λιές. Μια ασημένια λουρίδα από το αλήτικο φεγγάρι του ουρανού παλεύει να ανοίξει μια χαραμάδα ανάμεσα στα κατάμαυρα νεφελώματα. Τα σκυλιά πέρα αλυχτούν λυπημένα κι ένα μπαγλαμαδάκι σιγοντάρει την αντρι-κή μακρόσυρτη βαθιά φωνή: *«Μες στον στρατό απέκτη-σα τα τέσσερα βραβεία: το αχ, το βαχ, τ' αλίμονο και την απενταρία…»*

Με λασπωμένα πρόσωπα και ρούχα ξαπλώνουν οι υπόλοιποι φαντάροι καταγής, καπνίζουν και μιλούν για τις ζωές και τα όνειρά τους. Τα σπαρματσετάκια μέσα στις σκηνές τους σβήνουν το ένα πίσω από το άλλο και το πηχτό σκοτάδι απλώνει το πέπλο του. Ακούγεται ένα

© Μάρθα Πατλάκουτζα / © ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΕΞΗ, Αθήνα 2014

συνθηματικό και μετά η φωνή του νυχτοσκοπού να λέει θυμωμένα: «Αλτ!! Τις ει;»

«Ο Μανολιός είμ', ουρέ στραβάδι! Ήρθα να σ' αλλάξω στη σκουπιά. Άντε πάγαινε πριν ξυλιάσεις σαν το τ'φέκ' σ'», του απαντά με θέρμη ο άλλος στρατιώτης και με φούρια τον σπρώχνει να φύγει.

Μέσα στο έρεβος της νύχτας δε φαίνεται πια το ποτάμι, αλλά το υπόκωφο βουητό θυμίζει σε όλους ποιος κάνει κουμάντο σε αυτή τη γωνιά της γης. Οι ψυχές όλες μοιάζουν με παγιδευμένες πυγολαμπίδες που αναζητούν μια ελπίδα στο φως. Η νύχτα είναι βουτηγμένη στη θλίψη. Ακόμα και οι άγγελοι έχουν σηκώσει τα χέρια ψηλά. Κοιτούν πέρα στην ανατολή, προς τα μέρη της Θράκης.

Απόψε τα όνειρα μυρίζουν χώμα, βροχή και πόνο.

© Μάρθα Πατλάκουτζα / © ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΕΞΗ, Αθήνα 2014

ΜΕΡΤΖΑΝΗ
το δάκρυ της Θράκης

Οκτώβρης 1922... Στις όχθες του ποταμού Έβρου στέκει ένα νεαρό κορίτσι με βρόμικα ρούχα και πρόσωπο βουτηγμένο στην απόγνωση. Νιώθει το βάρος της ευθύνης να συνθλίβει τους μικροκαμωμένους ώμους της... Πρέπει να διασχίσει το ποτάμι μαζί με την αδερφή της, το κάρο και τα ζωντανά.

Ορφανή από μητέρα, ξεριζωμένη από πατρίδα, η Μερτζανή δεν σταματά να αγωνίζεται και να ξεπερνάει τον εαυτό της.

Ποιος τη στηρίζει στα χίλια βάσανα, στον θάνατο, στον αβάσταχτο πόνο; Μονάχα μια φωνούλα μέσα της, μια γλυκιά φωνή που δε σιωπά ποτέ, μια διακριτική λάμψη που δεν την αφήνει να παραδοθεί, όσο κι αν λυγίζει. Και η Μερτζανή θα λυγίσει πολλές φορές. Χάνει το στήριγμά της ξανά και ξανά, χάνει τις μεγάλες της αγάπες, χάνει κάθε δύναμη...

Η συγκλονιστική ιστορία μιας αξιοθαύμαστης γυναίκας που δεν έχασε ποτέ την αξιοπρέπειά της και την τόλμη της.

Μερτζανή... κοράλλι σπάνιο, όπως και η ψυχή της. Μια ψυχή που συνεχώς διώκεται... ένας διωγμός που τέλος δεν έχει... Αυτή είναι η ιστορία της.

ΕΛ0011
ISBN 978-618-81634-0-9
9 786188 163409

ΕΞΗ
ΕΚΔΟΣΕΙΣ